

TEĐŽU KOL

Otvoreni grad

Prevod s engleskog
Alen Bešić

Beograd
2016.
DERETA

Za Karen, Vah-Ming i Bet

Tedžu Kol: eksperiment, grad, ravan, montaža

Tedžu Kol je pisac i fotograf. Na njegovim snimcima ponekad se prepoznaje čvrst, jasno utvrđen sistem grada oivičen nizom paralelnih linija, ali i sasvim neočekivani, pomalo misteriozni odrazi u staklu koji pretapaju realnosti.

Otvoreni grad, roman čiji glavni junak, mladi nigerijsko-nemački psihijatar Džulijus, „jednostavno” korača Njujorkom i opisuje šta mu se tokom šetnja događa – zalazi mnogo dalje i dublje od pločnika. Kao na fotografijama, otkriva nove svetove...

Istoričar umetnosti, poznavalac poezije, književnosti i muzike ugrađuje u prozu fascinacije, kao omaž slikarima, filozofima i omiljenim piscima. Priča se otvara stranicu po stranicu, sloj po sloj, poput Džulijusovog Njujorka, i pri svakom novom čitanju nudi drugačiji miraž.

Kada se govori o književnom i publicističkom opusu Tedžua Kola, reči *eksperiment* i *montaža* čine se kao ključne. Bilo da piše o piscima ili fotografima u mesečnoj kolumni za *Njujork tajms*, bilo da unosi postove na svoj *Fejsbuk* nalog ili piše blog, često odlazi na mesta na kojima su nastajala dela o kojima esejizira i u postupku ponovo spaja nekoliko slojeva stvarnosti.

Nema mnogo umetnika koji nove tehnologije i društvene mreže koriste na sličan način: na svakodnevicu reaguje oštro i pronicljivo, često sastavljajući muzičke plejliste.

Kratka priča *Hafiz* pojavila se kao serija tvitova: pasusi su bili upućeni ljudima koji prate pisca na društvenoj mreži, dok je serijal *Male sudbine* predstavljao pastiš vesti koje je francuski novinar Félix Fénéon početkom dvadesetog veka pisao za list *Le Matin*. Prelomio ih je kroz crnu hroniku nigerijske svakodnevice, organizujući male romane u tri poteza: „Pastor Ogbeke, koji je vatreno propovedao za vreme oluje u Obruri, primio je iskru s nebesa, u obliku munje, i umro.“

Tedžu Kol je rođen 1975. u Americi. Odrastao je u Nigeriji, a danas živi u Bruklinu. Za svoj prvi roman *Otvoreni grad*, preveden na više od deset jezika, dobio je nagradu „PEN/Hemingvej“ i čitav niz značajnih priznanja.

Novela pod naslovom *Svaki je dan za lopova* nastala je kao niz blog-postova i opisuje posetu mladića iz Nujorka Nigeriji. Prvi put je štampana 2007, a kada je pre dve godine objavljena i u Americi, najznačajniji književni kritičari uvrstili su je u izbor dela koja su obeležila leto.

Dok čitaoci u svetu čekaju Kolovu prvu zbirku eseja i nefikcijsku knjigu o Nigeriji, rukopis *Radio Lagos* na kome radi, pred nama se otvara *Otvoreni grad*.

Na prvi pogled, pažnju nam privlače pravi uglovi i paralelne linije koje drže grad na okupu. Ali, dok pratimo Džulijusov korak, perspektive se produbljuju. Vreme i prostor dobijaju nove dimenzije.

Čitalac upija takav svet kao Džulijus Njujork.

PRVI DEO

Smrt je savršenstvo pogleda

1.

I tako, kad sam krenuo u večernje šetnje prošle jeseni, uvideo sam da se iz Morningsajd Hajtsa lako može stići do centra. Putem koji se spušta od Katedrale Svetog Jovana Bogoslova i preko parka Morningsajd treba samo petnaest minuta do Central parka. U drugom pravcu, ka zapadu, ima desetak minuta do parka Sakura, a ukoliko se zaputite ka severu, idete prema Harlemu, pored Hadsona, mada se reka, skrivena drvećem, ne čuje od saobraćaja. Ove šetnje, kontrapunkt mojim užurbanim danima u bolnici, stalno su se produžavale, odvođeci me sve dalje, pa bi se često znalo desiti da se kasno noću zateknem prilično daleko od kuće i morao bih se vraćati podzemnom železnicom. Tako se, početkom završne godine mog stažiranja na psihijatriji, Njujork laganim korakom utisnuo u moj život.

Nedugo pošto su otpočele te besciljne šetnje, stekao sam naviku da iz svoga stana posmatram seobe ptica, i pitam se sad da li su te dve stvari bile povezane. Onih dana kada bih se vratio nešto ranije iz bolnice, obično bih gledao kroz prozor kao kakav tumač znamenja, u nadi da ću ugledati čudo prirodne migracije. Svakog puta kada bih spazio jato gusaka kako u formaciji promiče nebom, pitao bih se kako li se njima odozgo čini naš život, i zamisljao sam to; da su se one ikad upuštale u takve spekulacije, višespratnice bi im možda izgledale kao neki šumarak jela. Često sam, pretražujući nebo, video samo kišu, ili blede kondenzacijske

tragove aviona koji su presecali prozor, i negde u dubini duše obuzela bi me sumnja da te ptice, sa svojim tamnim krilima i gušama, svetlim telima i neumornim malim srcima, zaista postoje. Toliko sam njima bio zadivljen da nisam verovao vlastitom sećanju kad ih nije bilo na vidiku.

Golubovi bi proleteli s vremena na vreme, kao i vrapci, carići, vuge, tangare i čiope, mada je bilo gotovo nemoguće odrediti o kojim pticama je reč na osnovu tih sićušnih, osamljenih i najčešće bezbojnih tačkica koje sam gledao kako zuje nebom. Dok sam čekao retke eskadrile gusaka, ponekad bih slušao radio. Uglavnom sam izbegavao američke stanice, na kojima je, za moj ukus, bilo previše reklama – Betoven za kojim bi usledile skijaške jakne, Vagner nakon zanatskih sireva – umesto toga uključio bih neku internet radio-stanicu iz Kanade, Nemačke ili Holandije. I mada često nisam razumeo voditelje, jer sam slabo znao njihove jezike, program koji je emitovan odlično se slagao sa mojim večernjim raspoloženjem. Muzika mi je uglavnom bila poznata, pošto sam već više od četrnaest godina bio strastveni slušalac stanica klasične muzike, ali bilo je i novih stvari. Postojali su i retki trenuci iznenađenja, kao onda kada sam, na jednoj hamburškoj stanici, prvi put čuo očaravajuću Šchedrinovu (ili možda Isaijevu) kompoziciju za orkestar i solo violu, koju, do dana današnjeg, nisam uspeo da otkrijem.

Prijao mi je žamor spikera, zvuci tih glasova koji su mirno govorili hiljadama kilometara daleko. Stišao sam zvučnike kompjutera i pogledao napolje, udobno ušuškana među tim glasovima, i uopšte mi nije bilo teško da primetim sličnost između sebe, u svom oskudno nameštenom stanu, i tog radijskog voditelja u njegovoj ili njenoj kabini, negde u Evropi, gde je sada zacelo gluvo doba noći. Ti bestesni glasovi u mom umu, čak i sada, ostali su povezani sa seobom gusaka. Seobu sam, doduše, video svega tri ili četiri puta: većinu danâ posmatrao sam boje neba u suton, te prelive bledoplave, nečistog rumenila i crvenosmeđe, što

su postepeno uzimali pred tamnom senom. Kad bi se smračilo, uzeo bih neku knjigu i čitao pod svetlom stare stone lampe koju sam spasao iz jednog kontejnera na univerzitetu; sijalica je bila zasenčena staklenim zvonom koje je bacalo zelenkasto svetlo na moje ruke, knjigu u mom krilu i pohabanu presvlaku kauča. Ponekad sam čak naglas izgovarao reči iz knjige, i čineći to, primetio sam kako se moj glas na neobičan način meša sa žamorom francuskih, nemačkih ili holandskih voditelja, ili sa tananom teksturam violinskih struna u orkestru, a sve to dodatno je produbljava la činjenica da šta god da sam čitao, verovatno je bilo prevedeno s nekog od evropskih jezika. Te jeseni, preletao sam s knjige na knjigu: Bartova *Svetla komora*, *Telegrami duše* Petera Altenberga, *Poslednji prijatelj* Tahara Ben Želuna, između ostalih.

U toj zvučnoj fugi setio sam se Svetog Avgustina i njegovog čuđenja Svetom Ambroziju, koga je pratio glas da je osmislio kako da čita bez izgovaranja reči. To jeste neobično – a deluje mi tako i danas, isto kao što je i onda – da možemo da razumemo reči, a da ih ne izgovaramo. Za Avgustina, važnost i unutrašnji život rečenica najbolje su se spoznavali naglas, ali od tada se naša predstava o čitanju dosta izmenila. Predugo su nas učili da prizor čoveka koji priča sam sa sobom upućuje na ekscentričnost ili ludilo; potpuno smo se odvikli od vlastitih glasova, osim u razgovoru ili u sigurnosti razvikane gomile. Ali knjiga navodi na razgovor: jedna osoba obraća se drugoj i čujan zvuk jeste, ili bi trebalo da bude, uobičajen za tu razmenu. Zato sam sebi kao slušaocu čitao naglas i davao glas rečima drugoga.

U svakom slučaju, ti neobični večernji sati proticali su lagodno i često bih znao da zaspim tu na kauču; u krevet bih se odvuкао znatno kasnije, obično usred noći. A onda, nakon samo nekoliko minuta sna, kako mi se uvek činilo, trglo bi me pištanje budilnika na mobilnom telefonu, na kom je bila podešena melodija pesme *O Tannenbaum* u nekom bizarnom aranžmanu, u stilu marimbe.

U prvim trenucima svesnosti, iznenada zaslepljen jutarnjim svetlom, moj um bi se zakovitlao, prisećajući se delića snova ili odlomaka iz knjige koju sam čitao pre spavanja. I upravo da bih razbio monotoniju tih večeri, počeo sam, dva ili tri dana nedeljno posle posla, i barem jednom za vreme vikenda, da odlazim u šetnju.

Isprva sam ulice doživljavao kao neprestanu buku, šok nakon dana provedenog u usredsređenosti i relativnom miru, kao da je neko odvrnuo ton na televizoru i razbio tišinu spokojne privatne kapele. Vrludao sam kroz gomilu kupaca i radnika, kroz raskopane ulice i trubljenje taksija. Prolazeći kroz užurbanije delove grada, viđao sam mnogo više ljudi, na stotine, možda i hiljade više nego što sam navikao da viđam tokom dana, ali utisak koji su na mene ostavila ta nebrojena lica nije nimalo ublažio moj osećaj osamljenosti; štaviše, pojačao ga je. Bivao sam i umorniji nakon što sam počeo da šetam, iscrpljeniji nego ikad u poslednje tri godine, još od prvih meseci mog stažiranja. Jedne večeri naprosto sam išao i išao, odšetao sam sve do Ulice Hjuston, prepesao oko jedanaest kilometara, od zamora sam se najednom osetio dezorijentisano, jedva sam stajao na nogama. Te noći vratio sam se kući podzemnom železnicom, i umesto da zaspim kao klada, ležao sam u krevetu, preumoran da se oslobodim budnosti, prisećajući se u tami brojnih događaja i prizora na koje sam naišao tokom lutanja, razvrstavajući svaki taj susret kao dete koje se igra drvenim kockama, pokušavajući da dokučim gde se šta uklapa, šta čemu odgovara. Činilo se da se svaki kraj grada sastoji od različite materije, da svaki ima različit vazdušni pritisak, različit duhovni značaj: bleštava svetla i zatvorene prodavnice, stambeni blokovi i luksuzni hoteli, požarne stepenice i gradski parkovi. Ovaj beskorisni zadatak razvrstavanja trajao je sve dok oblici nisu počeli da se pretapaju i poprimaju neka apstraktna obličja koja nisu imala veze sa stvarnim gradom, i tek tada je moj grozničavi um pokazao malo samilosti i umirio se, tek tada sam utonuo u san bez snova.

Ove šetnje su proistekle iz izvesne potrebe: bile su odušak od strogo uređenog mentalnog okruženja mog posla, i čim sam ih otkrio kao terapiju, postale su sasvim uobičajena stvar, zaboravio sam kakav je bio život pre nego što sam počeo da šetam. Rad je podrazumevao režim besprekornosti i stručnosti, i nije dozvoljavao improvizaciju, niti je tolerisao greške. Ma koliko da je moj istraživački projekat bio zanimljiv – sprovodio sam kliničku studiju afektivnih poremećaja kod starijih osoba – nivo detaljnosti koji je zahtevao bio je toliko komplikovan da je prevazilazio sve što sam do tada radio. Ispostavilo se da su ulice dobrodošla suprotnost svemu tome. Svaka odluka – gde skrenuti levo, koliko dugo bludeti mislima ispred neke napuštene zgrade, da li posmatrati zalazak sunca iznad Nju Džerzija, ili grabiti dugačkim korakom kroz hlad Ist Sajda s pogledom na Kvins – bila je nasumična, i otuda, podsećanje na slobodu. Prelazio sam gradske četvrti kao da ih premeravam koracima, a stanice podzemne železnice služile su mi kao lajtmotiv tog besciljnog kretanja. Nikad se nisam navikao na prizor ogromne mase ljudi koja žurno silazi u podzemne jame, imao sam osećaj da celo čovečanstvo, gonjeno nekim protivnagonskim porivom za smrću, srlja u pokretne katakombe. Na površini zemlje bio sam sa hiljadama drugih ljudi u njihovoj osami, ali u podzemnoj železnici, stojeći tik do neznanaca, dok smo se međusobno gurali boreći se za prostor i dah, svi iznova proživljavajući neizrečene traume, samoća se pojačavala.

Jednog nedeljnog jutra u novembru, nakon lagane šetnje kroz relativno mirne ulice Aper Ist Sajda, izbio sam na široki, suncem obasjani Kolambus serkl. Taj prostor se odnedavno izmenio. Postao je trgovinsko i turističko odredište zahvaljujući dvema zgradama podignutim u ime korporacije „Tajm Vorner“. Te zgrade, sagrađene u veoma kratkom roku, upravo su se otvorile i bile su prepune radnji u kojima su se prodavale košulje šivene po meri,

markirana odela, nakit, uređaji za pripremu gurmanluka, ručno rađeni kožni aksesori i uvozni ukrasni predmeti. Na višim spratovima nalazili su se neki od najskupljih restorana u gradu, koji su nudili tartufe, kavijar, kobeansku govedinu i paprene „menije za degustaciju“. Iznad restorana bili su stanovi, uključujući i najskuplje prebivalište u Njujorku. Vođen znatiželjom, ranije sam jednom ili dvaput ušao u prodavnice u prizemlju, ali zbog cena robe, i uopšte neke snobovske atmosfere koja je, kako mi se činilo, tamo vladala, uzdržavao sam se da svraćam ovamo sve do tog nedelnog jutra.

Tog dana se održavao Njujorški maraton. Nisam imao pojma. Zapanjio sam se kad sam ugledao da je kružni trg ispred staklenih kula prepun ljudi, sijaset sveta se u iščekivanju tiskao oko ciljne ravnine. Gomila posmatrača napravila je špalir duž ulice koja se sa trga protezala u pravcu istoka. Bliže ka zapadu bio je postavljen podijum, na kom su se uštimavala dvojica gitarista, svirajući i odgovarajući jedan drugome čistim tonovima pojačanih instrumenata. Transparenti, natpisi, poster, zastave i najrazličitije vrpce lepršali su na vetru, a policajci na konjima sa naočnjacima regulisali su gužvu pomoću kordona, pištaljki i pokreta rukom. Policajci su nosili tamnoplave uniforme i naočari za sunce. Ljudi su bili odeveni u žive boje i bilo je naporno gledati po suncu u sve te zelene, crvene, žute i bele sintetičke materijale. Kako bih izbegao graju, koja kao da se pojačavala, odlučio sam da uđem u tržni centar. Pored prodavnica „Armani“ i „Hugo Bos“, na drugom spratu bila je i jedna knjižara. Unutra ću, pomislio sam, naći malo mira i popiti kafu pre nego što se zaputim kući. Ali ulaz je zakrčila gomila koja se prelila sa ulice, a kordoni su sprečavali pristup kulama.

Predomislio sam se i odlučio da posetim svog starog profesora koji je živeo u blizini, u stanu udaljenom nepunih desetak minuta pešice u Ulici Central park saut. Profesor Saito je imao osamdeset devet godina i bio je najstarija osoba koju sam poznavao. Uzeo me

je pod svoje okrilje na trećoj godini studija na Maksvelu. Tada je već bio emeritus, mada je i dalje svakodnevno dolazio na univerzitet. Mora da je video nešto u meni zbog čega je pomislio da sam ja neko koga bi vredelo uputiti u njegov odabrani predmet (ranu englesku književnost). Tu sam ga razočarao, ali bio je ljubazan da me, čak i pošto sam dobio lošiju ocenu iz kursa o engleskoj književnosti pre Šekspira, nekoliko puta pozove u svoj kabinet. Nедуго pre toga postavio je u kabinetu jedan upadljivo bučan aparat za kafu, pa smo je pili i razgovarali o tumačenjima *Beovulfa*, zatim o klasičnim naukama, neprekidnom obrazovnom radu, brojnim olakšicama koje pruža akademska zajednica i o njegovom studiranju pred Drugi svetski rat. O potonjoj temi nisam znao gotovo ništa, te me je možda zato i najviše interesovala. Rat je izbio taman kad je on završavao doktorat, pa je morao je da napusti Englesku i vrati se svojoj porodici na Pacifički severozapad. Ubrzo su ih sve odveli u internacijski logor Minidoka u Ajdahu.

Sećam se da je tokom tih razgovora uglavnom on pričao. Od njega sam naučio veštinu slušanja i kako da sklopim priču od onoga što je izostavljeno. Profesor Saito mi je retko govorio o svojoj porodici, ali mi je pričao o karijeri klasičnog filologa i o tome kako je reagovao na važna pitanja svog vremena. Sedamdesetih godina uradio je prevod *Petra Orača*¹ sa komentarima, što se ispostavilo kao njegovo najznačajnije akademsko postignuće. Spomenuo je to s neobičnom mešavinom ponosa i razočaranja. Natuknuo je nešto o drugom velikom projektu (nije rekao kojem) koji nikad nije završio. Pričao je i o politici katedre. Sećam se da mi je celog jednog popodneva pripovedao o svojoj nekadašnjoj kolegini čije mi ime nije ništa značilo kad ga je izgovorio i kog se danas uopšte ne sećam. Ta žena bila je poznata po svome aktivizmu tokom ere

1 U originalu *Piers Plowman*, alegorični narativni spev Vilijama Langlanda napisan otprilike između 1370. i 1390. godine na srednjem engleskom jeziku. (*Prim. prev.*)

borbe za građanska prava i, na trenutak, postala toliko slavna na univerzitetu da su njena predavanja iz književnosti bila prepuna studenata. Opisao ju je kao inteligentnu, nežnu osobu, ali i kao nekoga s kim se nikad nije slagao. Divio joj se i nije je voleo. Čudno je to, sećam se da je rekao, bila je dobar naučnik i zauzela je pravu stranu tokom tadašnjih previranja, ali ja naprosto nisam mogao lično da je podnesem. Bila je oštra i egoistična, bog da joj dušu prosti. Ipak, protiv nje ne možeš ni da zucneš ovde. I dalje je smatraju sveticom.

Pošto smo se sprijateljili, nastojao sam da se sa profesorom Saitom vidim dva-tri puta svakog semestra, i ti susreti postali su za mene najdragoceniji događaji tokom poslednje dve godine provedene na Maksvelu. S vremenom sam počeo da ga doživljam kao neku dedovsku figuru potpuno različitu od mojih rođenih deda (od kojih sam samo jednog poznavao). Činilo mi se da imam više zajedničkog s njim nego s ljudima s kojima sam igrom slučaja bio u rodu. Nakon što sam diplomirao i otišao, prvo da obavim istraživački rad u Kold Spring Harboru, a potom na Medicinski fakultet u Medisonu, izgubili smo kontakt. Razmenili smo nekoliko pisama, ali bilo je teško nastaviti s razgovorima u tom obliku, pošto vesti i najnovija događanja nisu činili suštinu naše interakcije. Ali kada sam se vratio u grad na specijalizaciju, sreo sam se s njim nekoliko puta. Prvi put, sasvim slučajno – premda se to zbilo jednog dana kada sam mislio na njega – ispred bakalnice u blizini Central park sauta, gde je izašao u šetnju sa negovateljicom. Kasnije sam banuo nenajavljen kod njega, jer me je pozvao da svratim, uviđajući da se i dalje drži politike otvorenih vrata kao svojevremeno u svom kabinetu na fakultetu. Aparat za kafu, koji više nije upotrebljavao, stajao je u ćošku sobe. Profesor Saito mi je saopštio da ima rak prostate. Nije bio još potpuno onemoćao, ali prestao je da odlazi na fakultet i počeo da održava audijencije kod kuće. Njegov društveni život je toliko jenjao da je zacelo patio

zbog toga; broj gostiju koje je dočekivao iz dana u dan se smanjivao, dok ga naposljetku nisu počele posećivati uglavnom medicinske sestre i negovateljice.

Pozdravio sam portira u mračnom foajeu s niskom tavanicom i popeo se liftom na treći sprat. Kada sam ušao u stan, profesor Saito je uzviknuo. Sedeo je na drugom kraju sobe, pored velikog prozora, i pozvao me da se smestim u fotelju naspram njega. Slabo je video, ali sluh mu je i dalje bio oštar kao onomad kad smo se upoznali, kad mu je bilo tek sedamdeset i sedam godina. Sada je, sav skupljen u velikoj, mekoj fotelji i umotan u ćebad, izgledao kao neko ko je duboko zašao u drugo detinjstvo. Ali uopšte nije bilo tako: njegov um, kao i sluh, ostao je bridak i, kad se smejao, bore bi mu premrežile lice, zbrčkavši mu poput papira tanku kožu čela. U toj sobi, u kojoj kao da je uvek lelujala neka blaga i hladna polarna svetlost, on je bio okružen umetninama koje je skupljao celog života. Šest polinezijskih maski, okačenih tik iznad njegove glave, obrazovale su veliki tamni oreol. U uglu je stajala papuanska figura pretka u prirodnoj veličini sa pojedinačno izrezbarenim drvenim zubima i suknjom od suve trave koja jedva da je skrivala podignuti penis. Aludirajući na tu skulpturu, profesor Saito je jednom prilikom rekao: *Obožavam izmišljena čudovišta, ali se stvarnih užasavam.*

Sa prozora, koji se pružao celom dužinom sobe, videla se senovita ulica. Iza je bio park, omeđen starim kamenim zidom. U trenutku dok sam sedao, začuh dreku sa ulice; brzo sam ustao i video jednog čoveka kako usamljen trči kroz prolaz između gomile. Imao je zlatnu majicu i crne rukavice koje su mu dopirale čak do lakata, kao kod kakve dame na svečanoj večeri, i podstaknut navijanjem, on počeo da ubrzava s novim naletom energije. Trčao je, osvežen, ka podijumu, oduševljenoj masi, ka cilju i suncu.

Hajde, sedi, sedi. Profesor Saito se zakašljao dok mi je mahao da sednem. Kaži mi kako si, vidiš, ja sam bolestan; prošle nedelje

je bilo gadno, ali ove je mnogo bolje. U mojim godinama čovek stalno poboleva. Nego, reci ti meni kako si ti, kako si? Buka izvana opet se pojača, pa utihnu. Video sam drugoplasirane kako protrčavaju kroz špalir, dva crnca. Kenijci, pretpostavlja sam. Ovako je svake godine, sad će tome već petnaestak godina, rekao je profesor Saito. Ako moram da izađem napolje kad je maraton, koristim zadnji ulaz. Ali više ne izlazim često, ne sa ovom skalamerijom prikačenom na mene kao rep na psa. Dok sam sedao u fotelju, on pokaza na providnu kesu okačenu na malu metalnu šipku. Kesa je bila dopola puna mokraće, a jedna plastična cevčica vodila je iz nje negde ispod gnezda od ćebadi. Neko mi je juče doneo japanske jabuke, divne, tvrde japanske jabuke. Hoćeš li koju? Stvarno, moraš da ih probaš. Meri! Negovateljica, visoka, stamena, sredovečna žena sa Svete Lucije koju sam upoznao prilikom prethodnih poseta, pojavi se iz hodnika. Meri, molim te, posluži našeg gosta japanskim jabukama. Nakon što ona nestade u kuhinji, on reče: Pomalo mi je teško da žvaćem ovih dana, Džulijuse, pa je nešto tako hranljivo i korisno poput japanske jabuke savršeno za mene. Ali manimo sad to, kako si ti? Kako posao?

Moje prisustvo ga je razgalilo. Ispričao sam mu ponešto o šetnjama i bio voljan da nastavim, ali nisam imao najjasniju predstavu o tome šta pokušavam da saopštim o toj samotnoj teritoriji kojom je moj um krstario. Zato sam mu pričao o jednom od slučajeva s kojim sam se nedavno susreo. Morao sam da razgovaram sa porodicom, konzervativnim hrišćanima, pentekostalcima, koju je uputio jedan od bolničkih pedijatar. Njihov trinaestogodišnji sin jedinač trebalo je da se podvrgne terapiji za lečenje leukemije, koja je nosila ozbiljan rizik da kasnije ostane neplodan. Pedijatar im je savetovao da se uzorak dečakovog semena zamrzne i sačuva kako bi, kad poraste i oženi se, mogao veštačkim putem da oplodi svoju ženu i izrodi decu. Roditelji nisu imali ništa protiv čuvanja sperme i veštačke oplodnje, ali su se, iz religioznih razloga, odlučno

opirali ideji da njihov sin masturbira. Nije bilo jednostavnog hirurškog rešenja za ovu zavrzlamu. Porodica se zbog toga našla u krizi. Konsultovali su se sa mnom i posle nekoliko sesija, i mnoštva njihovih molitvi, odlučili su da prihvate rizik da možda nikada neće imati unuke. Oni naprosto nisu mogli da dozvole da njihov dečak počini, kako su to nazivali, greh onanije.

Profesor Saito odmahnu glavom, videlo se da je uživao u priči, da su ga njeni neobični i nesrećni obrisi zabavili (i uznemirili), kao i mene. Ljudi biraju, rekao je, ljudi biraju, i čine to u ime drugih. A šta ima mimo posla, šta čitaš? Uglavnom medicinske časopise, rekoh, a potom i mnoge druge zanimljive stvari koje započnem i nekako ne uspevam da završim. Čim kupim neku novu knjigu, ona počne da me prekoreva što je ne čitam. Ni ja ne čitam mnogo, rekao je, kad su mi oči u ovakvom stanju, ali dosta toga sam skrcao ovde. On pokaza na glavu. Zapravo, nema više mesta. Zasmejasmo se, i u taj čas Meri donese japanske jabuke na porcelanskom tanjiriću. Pojedoh pola jedne; bila je preslatka. Pojeo sam i drugu polovinu i zahvalio mu se.

Za vreme rata, rekao je, naučio sam mnoštvo pesama napamet. Verujem da se to više ne očekuje u današnjim školama. Primetio sam tu promenu tokom godina provedenih na Maksvelu, kasnije generacije su imale sve manje takve spreme. Za njih je učenje napamet bilo prijatna razonoda vezana za određeni kurs; a njihovi prethodnici, trideset ili četrdeset godina ranije, ostvarivali su snažnu vezu sa životnošću pesama tako što bi zapamtili nekoliko tekstova. Brucoši su dolazili sa već izgrađenim odnosom prema nekom korpusu dela, čak i pre no što bi krenuli na predavanja iz engleske književnosti na koledžu. Za mene je, tokom četrdesetih, učenje napamet bilo korisna veština, a podsticalo me je to što nisam bio siguran da li ću ikada više videti svoje knjige; uostalom, u logoru i nije bilo mnogo toga da se radi. Svi smo bili zbunjeni time što se dešavalo; mi smo bili Amerikanci a ne Japanci, i uvek smo se

tako osećali. I tokom tog silnog vremena zbunjujućeg čekanja, koje je, čini mi se, teže padalo roditeljima, nego deci, ja sam utuvio u glavu odlomke *Preludijuma*, i Šekspirove sonete, i dobar deo Jej-tsovih spisa. Sad se više ne sećam tačno reči nijedne od njih, proš-lo je mnogo vremena, ali potreban mi je samo ambijent koji te pe-sme dočaravaju. Tek stih ili dva, poput nekih sićušnih udica – on pokaza rukom – samo stih ili dva, i to je dovoljno da uhvatim sve, o čemu pesma govori, šta ona znači. Sve prati udicu. *U letnje doba kad sunce beše jarko, ja ogrtač uvih kô pastiri što čine*. Prepoznaješ li? Verujem da više niko ništa ne uči napamet. To je predstavljalo deo naše discipline, kao što dobar violinista mora znati da odsvira Bahove partite ili Betovenove sonate bez nota. Moj tutor u Piter-hausu bio je Čedvik, Aberdinac. Sjajan poznavalac klasika; njega je lično Skit podučavao. Jesam li ti ikad pričao o Čedviku? Prznica do koske, ali on me je prvi naučio vrednosti pamćenja i kako da to posmatram kao mentalnu muziku, okvir za jambove i troheje.

Sanjarije su ga udaljile od svakodnevice, od ćebadi i kese sa mokraćom. Ponovo su bile kasne tridesete i on se vratio u Kem-bridž, udisao je vlažni vazduh tresetišta, uživajući u spokojstvu svog mladalačkog školovanja. Povremeno se činilo kao da više sa-mom sebi govori, ali najednom bi me nešto priupitao i, trgnut iz sopstvenog toka misli, spetljao bih se tražeći odgovor. Obnovili smo raniji odnos, odnos studenta i profesora, a on je nastavljao sa pričom, svejedno da li su moji odgovori bili tačni, bez obzira da li sam pomešao Čosera sa Langlandom ili Langlanda sa Čoserom. Proletelo je sat vremena i zamolio me je da završimo za danas. Obećao sam da ću uskoro opet svratiti.

Kad sam izašao na Central park saut, vetar je postao hladniji, vazduh svetliji, a navijanje postojanije i glasnije. Reka maratonaca slivala se ka ciljnoj liniji. Pošto je kordon policije preprečio Pe-deset devetu ulicu, odšetao sam niz Pedeset sedmu i vratio se opet do Brodveja. Stanica podzemne železnice na Kolambus serklu bila

je zakrčena, pa sam krenuo ka Linkoln centru, da uhvatim voz na sledećoj stanici. U Šezdeset drugoj ulici slučajno sam sreo jednog vitkog čoveka sa proседim zaliscima koji je nosio plastičnu kesu sa okačenom ceduljicom. Bio je vidno iscrpljen i hramao je pomalo krivim nogama. Nosio je šorts, crne helanke i plavu vunenu jaknu dugih rukava. Po crtama lica pretpostavio sam da je iz Meksika ili iz Srednje Amerike. Šetali smo ćutke izvesno vreme, nismo namerno išli zajedno, već se zadesilo da koračamo istim tempom u istom smeru. Naposletku sam ga upitao da li je upravo završio trku i, kad je klimnuo glavom i osmehnuo se, ćestitao sam mu. Ali, stadoh da razmišljam, nakon što je pretrćao ćetrdeset i dva kilometra, on je jednostavno pokupio svoju kesu i krenuo peške kući. Prijatelji ili porodica nisu bili tu da proslave njegov podvig. Tada osetih sažaljenje prema njemu. Odagnavši ove skrivene misli, ponovo sam mu se obratio i upitao ga da li je trka bila dobra. Jeste, rekao je, dobra trka, uslovi su bili dobri za trćanje, nije bilo pretoplo. Imao je prijatno ali iznureno lice, i otprilike ćetrdeset pet-pedeset godina. Išli smo zajedno još neko vreme, dva-tri bloka, prekidajući tišinu ćaskanjem o vremenu i publici.

Na pešaćkom prelazu ispred operskih kuća, mahnuo sam mu u znak pozdrava i pružio korak. Dok sam odmicao, zamišljao sam ga kako hramlje iza mene, njegovu žilavu konturu ovenćanu pobedom za koju samo on zna. Kao dete imao sam slaba pluća i nikad nisam bio neki trćać, ali instinktivno sam razumeo onaj nalet energije za koji maratonac obićno smogne snage oko ćetrdesetog kilometra, nadomak cilja. Mnogo je zagonetnije šta te ljude pokreće da prevale trideseti, trideset prvi, trideset drugi kilometar. Do tog trenutka noge bi trebalo da se već ukoće od nagomilanih ketona, a acidoze zaprete da slome volju i zaustave telo. Prvi ćovek koji je istrćao maraton umro je na licu mesta, ali malo ćudo je u sledećem: to je ćin krajnje ljudske izdrćljivosti, i dalje vredan spomena, ma koliko ljudi ga danas postiže. I tako, osvrnuvši se

za svojim doskorašnjim pratiocem i razmišljajući o Filipidesovom kolapsu, sagledah situaciju mnogo jasnije. Mene je, ništa manje usamljenog od njega, ali koji sam svoje jutro iskoristio na beznačajniji način, zapravo trebalo sažaljevati.

Uskoro sam stigao do velike prodavnice „Tauer rekordsa“ na uglu Šezdeset šeste ulice i iznenadio se kad sam spolja video natpise da se prodavnica i sama kompanija zatvaraju. Često sam svraćao u tu prodavnicu, potrošio u njoj verovatno stotine dolara na muziku i učinilo mi se da bi bio red, makar u ime starih vremena, da je opet posetim, pre nego što se zauvek zatvori. Ušao sam, zainteresovan i obećanjem drastičnog sniženja cena na sve proizvode, mada nisam imao neku naročitu želju da išta kupim. Liftom sam se popeo na drugi sprat, do odeljenja sa klasičnom muzikom na kojem je vladala neuobičajena gužva; činilo se kao da su ga u potpunosti rekvirirali stariji i sredovečni muškarci u zagasitim kaputima. Preturali su po kutijama sa CD-ovima strpljivo kao životinje na ispaši, neki su nosili crvene korpe u koje su ubacivali ono što bi izabrali, dok su drugi stiskali svetlucave plastične omote uz grudi. Sa razglasa je svirao Persel, poletna himna koju sam odmah prepoznao kao jednu od rođendanskih oda za kraljicu Meri. Uglavnom mi se nije sviđala muzika koja je dopirala sa zvučnika u prodavnici. Kvarila je zadovoljstvo razmišljanja o drugoj muzici. Smatrao sam da bi prodavnice ploča trebalo da budu tiha mesta; u njima je, više nego bilo gde drugde, čovek morao da bude bistrog uma. U ovom slučaju, doduše, pošto sam prepoznao komad, i pošto je spadao u dela koja sam voleo, nije mi smetalo.

Sledeći disk koji su pustili, iako potpuno različit od prethodnog, takođe sam odmah prepoznao: uvodni stav Malerove pozne simfonije *Das Lied von der Erde*. Nastavio sam da pretražujem, od police do police, od reizdanja Šostakovičevih simfonija u izvođenju davno zaboravljenih sovjetskih regionalnih orkestara do Šopenovih recitala sa mlađanim licima drugoplasiranih učesnika

Međunarodnog takmičenja pijanista „Van Klibern“. Smatrajući da cene nisu dovoljno snižene, izgubio sam dalji interes za kupovinu, te najzad počeh da se privikavam na muziku koja je dopirala s tavanice i ulazim u neobične nijanse njenog sveta. To se odvijalo na podsvesnom nivou, ali uskoro me obuze zanos i kao da sasvim utonuh u neki lični mrak. U toj ekstazi, išao sam od jednog do drugog reda diskova, prebiraio plastične omote, časopise i štampane partiture, i slušao kako se smenjuju stavovi tog bečkog šinoazrija². Začuvši glas Kriste Ludvig, u drugom stavu, pesmu o jesenjoj usamljenosti, prepoznao sam da je to onaj čuveni snimak iz 1964. godine, pod dirigentskom palicom Ota Klemperera. S tim saznanjem, pade mi na pamet još nešto: treba samo malo da se strpim i sačekam emocionalno središte dela, koje je Maler smestio u završni stav simfonije. Seo sam na jednu od tvrdih klupa pored pultova za preslušavanje, utonuo u sanjarenje i pratio Malera kroz pijanstvo, čežnju, bombastičnost, mladost (i njenu prolaznost) i lepotu (i njenu prolaznost). A onda je usledio završni stav, *Der Abschied, Oproštaj*, i Maler, koji je imao običaj da naznači tempo, tu je napisao *schwer*, tegobno.

Poj ptica i lepota, tužbalice i poskočice prethodnih stavova, sve to beše potisnuto drugačijim raspoloženjem, snažnijim i sigurnijim. Kao da me je, bez upozorenja, zaslepelo jako svetlo. Naprosto više nisam mogao da se, na tom javnom mestu, u potpunosti prepustim muzici. Odložio sam gomilicu diskova u ruci na najbliži sto i otišao. Uskočio sam u voz za severni deo grada dok su se vrata vagona zatvarala. Do tada se već proredila gomila koja se vraćala sa maratona. Zavalió sam se u sedište. Fraza od pet tonova iz *Der Abschied*-a nastavila je da svira sa takvom prisutnošću kao da sam se i dalje nalazio u prodavnici i slušao je. Osećao sam drvenost

2 *Chinoiserie* (fr.) – razni ukrasni predmeti ili igračke izrađeni u Kini ili pak predstavljanje kineskog života na porcelanu i mesingu prema istočnoazijskim uzorima, naročito omiljeno u evropskom umetničkom zanatstvu 18. st. (*Prim. prev.*)

klarineta, smolu violina i viola, podrhtavanje timpana i inteligenciju koja ih je sve držala na okupu i neprekidno navodila po notama. Ta pesma je ovladala mojim sećanjem. Pratila me je do kuće.

Malerova muzika pratila me je tokom celog narednog dana. Bilo je nekog novog intenziteta čak i u najobičnijim stvarima u bolnici: odsjaju staklenih vrata na ulazu u Milstin bilding, krevetima za pregled i nosilima u prizemlju, gomilama zdravstvenih kartona na odeljenju za psihijatriju, svetlu koje je dopiralo kroz prozore kafeterije, udubljenim krovovima zgrada severnog Menhetna posmatranih sa te visine; kao da se jasnoća orkestarske teksture prenela na svet vidljivih stvari, svaki detalj je nekako postao značajan. Jedan od mojih pacijenata sedeo je naspram mene, prekrštenih nogu, i njegovo podignuto desno stopalo, koje se trzalo u crnoj uglancanoj cipeli, takođe se na neki način činilo delom tog kompleksnog muzičkog sveta.

Kada sam izašao iz Njujorške prezviterijanske bolnice, zalazilo je sunce i nebo beše boje kalaja. Odvezao sam se podzemnom železnicom do 125. ulice i, dok sam šetao ka kraju u kom sam stano-
vao, osećajući se mnogo smirenije nego inače ponedeljkom uveče, krenuo sam zaobilaznim putem i izvesno vreme švrljao po Harlemu. Video sam živahnu trgovinu uličnih prodavaca: senegalske suknare, mladiće koji su prodavali piratske DVD-ove, štandove Islamske nacije. Bilo je tu samizdata, dašikija, postera za crnačko oslobođenje, svežnjeva mirišljavih štapića, bočica sa parfemima i eteričnim uljima, đembe bubnjeva i raznih đinđuva iz Afrike. Na jednom stolu bile su izložene uvećane fotografije linčovanja Afro-amerikanaca početkom dvadesetog stoleća. Iza ugla Avenije Sent Nikolas, okupljeni vozači crnih taksi limuzina pušili su i razgovarali, čekajući mušterije koje bi pokupili prekovremeno. Mladići u majicama sa kapuljačama, sudeonici jedne neslužbene ekonomije, razmenjivali su poruke i paketiće umotane u najlon, izvodeći neku koreografiju koja je samo njima bila jasna. Jedan starac, bled

kao mrtvac i buljavih žutih očiju, prolazeći, podiže glavu da me pozdravi, i ja (pomislivši na tren da je neko koga zaceo poznajem, ili sam ga nekad poznavao, ili video ranije, ali brzo odbacih sve te misli; a potom se uplašivši da bi me brzina tih mentalnih disocijacija mogla izbaciti iz ravnoteže) uzvratih na njegov ćutljivi pozdrav. Osvrnuo sam se i video kako se njegova crna kapuljača rastapa u neosvetljenom ulazu. U harlemskoj noći nije bilo belaca.

U bakalnici sam kupio hleb, jaja i pivo, a u jamajkanskom restorančiću brze hrane do nje, uzeo sam kari, kuvane banane, pirinač i grašak. Nasuprot bakalnice nalazio se „Blokbuster“; iako tamo nikad ništa nisam iznajmio, iznenadio sam se kad sam video natpis da se i oni zatvaraju. Ako „Blokbuster“ nije mogao da opstane u kraju prepunom studenata i porodica, onda to znači da je njihov poslovni model bio nepovratno narušen, da su očajnički potezi koje su pokušali u poslednje vreme, a kojih sam se sad setio – sniženje cene iznajmljivanja, pokretanje reklamne kampanje, ukidanje naplate za prekoračenje roka vraćanja – preduzeti prekasno. Pomislio sam na „Tauer rekords“ – nisam mogao da izbegnem tu povezanost, s obzirom na to da su obe kompanije dugo dominirale u svojoj industriji. Daleko od toga da mi je bilo žao tih bezličnih nacionalnih korporacija. One su ostvarile profit i izgradile ime uništivši manje, lokalne radnje. Ali rastužio me je ne samo nestanak ovih toposa mog mentalnog pejzaža već i brzina i ravnođušnost s kojim je tržište progutalo čak i najotpornija preduzeća. Firme koje su se do pre nekoliko godina činile nedodirljive nestale su, naoko, za nekoliko nedelja. Kakvu god ulogu da su igrale, prosledile su je u druge ruke, ruke koje bi se nakratko osećale nepobedivo, da bi ih, kad dođe red na njih, porazile nepredviđene promene. Oni što opstaju, takođe će jednom biti zaboravljeni.

Dok sam se, s kesama u rukama, približavao svojoj zgradi, ugledah nekoga koga poznajem: čoveka koji je živeo u stanu do mog. I on je ulazio u zgradu, pa mi je pridržao vrata. Nisam ga

dobro poznao, zapravo jedva i da sam ga znao, morao sam na trenutak da razmislim kako bih mu se setio imena. Bio je u ranim pedesetim i doselio se prošle godine. Dosetih se: zvao se Set.

Nakratko sam porazgovarao sa Setom i njegovom ženom Karlom, kad su se tek uselili, ali otada gotovo da nismo prozborili ni reči. Bio je socijalni radnik u penziji, koji se posvetio svom dugogodišnjem snu, sticanju druge diplome, iz romanistike. Viđao sam ga otprilike jednom mesečno, ispred zgrade ili kod poštanskih sandučića. Karla, koju sam sreo samo dvaput otkako su se doselili, takođe je bila u penziji; radila je kao direktorka jedne škole u Bruklinu, gde su i dalje imali stan. Jednom prilikom, kad smo moja devojka Nadež i ja provodili zajedno slobodan dan, Set je pokušao na moja vrata da me pita da li sviram gitaru. Kad sam odgovorio odrično, objasnio je da je on često kod kuće posle podne i da mu buka iz mojih zvučnika (mora da su u pitanju tvoji zvučnici, rekao je, mada se čini kao da neko svira uživo) ponekad smeta. Ali, dodao je, s iskrenom toplinom u glasu, da oni vikendom nikada nisu tu i da slobodno možemo da budemo glasni od petka po podne pa nadalje, ukoliko to želimo. Nakon toga, vodio sam računa da ih ne uznemiravam i taj problem se više nije ponovio.

Set mi je pridržao ulazna vrata. On je, takođe, bio u kupovini i nosio je plastične kese. Zahladnelo je, rekao je. Nos i ušne resice su mu se zarumeneli, a oči ovlažile. Da, da, jeste, čak sam razmišljao da dođem taksijem od 125. ulice. Klimnuo je glavom i neko vreme stajali smo ćutke. Ušli smo u lift. Popeli smo se na sedmi sprat i dok smo išli niz hodnik, noseći najlonske kese koje su šušketale, upitah ga da li još vikendom odlaze u Bruklin. O, da, svakog vikenda, ali sada samo ja, Džulijuse. Karla je umrla u junu, rekao je. Od srčanog udara.

Zabezeknuo sam se, potpuno se zbunivši, kao da sam čuo nešto nemoguće. Žao mi je, rekao sam. On nakrivi glavu i nastavismo da hodamo. Pitao sam ga da li je mogao neko vreme da odsustvuje

sa predavanja. Ne, rekao je, nastavio sam bez prekida. Spustio sam mu, načas, ruku na rame i ponovio da mi je veoma žao, on mi se zahvalio. Činilo se kao da mu je malčice nezgodno, jer beše prinuđen da se suoči s mojim zakasnelim šokom povodom nečega što su, za njega, bile mnogo ličnije, ali već bajate vesti. Naši ključevi su zazveckali i on je ušao u stan broj dvadeset i dva, a ja u dvadeset i jedan. Zatvorih vrata za sobom i čuh kako se i njegova zatvaraju. Nisam upalio svetlo. Žena je umrla u sobi tik do moje, umrla je s druge strane zida na koji sam se naslanjao, a ja nisam imao pojma o tome. Nedeljama nisam znao ništa, dok je njen muž tugovao, ništa dok sam ga pozdravljao klimanjem glave sa slušalicama u ušima, ili slagao rublje u vešernici, a on čekao da se njegovo opere. Nisam ga poznao baš toliko dobro da bih ga po običaju upitao kako je Karla, a nisam ni primetio da je u poslednje vreme ne viđam. I upravo je to najgore od svega. Nisam primetio da je nema, niti promenu – a moralo je doći do promene – u njegovoj duši. Ali čak ni tada nisam mogao da mu pokucam na vrata i zagrlim ga, ili dugo razgovaram s njim. Bila bi to lažna intimnost.

Konačno sam upalio svetlo i ušao u stan. Zamišljao sam Seta kako se gomba sa domaćim zadatkom iz francuskog i španskog, konjugira glagole, muči se sa prevodima, pamti odrednice iz rečnika, piše sastave. Dok sam odlagao namirnice, pokušao sam da se setim kad je ono, tačno, pokucao na moja vrata da me pita da li sviram gitaru. Naposletku sam se utešio da je to ipak bilo pre, a ne nakon što mu je žena umrla. Osetio sam izvesno olakšanje zbog toga, koje je gotovo odmah potisnuo stid. Ali čak je i taj osećaj splasnuo; prebrzo, sad kad o tome razmislim.